

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

احمد رضا بردبار^۱ - عبدالرضا عالیشاهی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ است. روش تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی-توسعه‌ای و از نظر ماهیت، آمیخته از نوع اکتشافی است. در بخش کیفی، جهت شناسایی عوامل مؤثر از روش تحلیل محتوا، مرور متون و همچنین مصاحبه‌های اکتشافی با خبرگان دانشگاهی در حوزه‌های علوم سیاسی، ژئوپلیتیک، روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای و نیز خبرگان نظامی به تعداد ۳۸ نفر استفاده گردید. جهت انتخاب خبرگان از روش غیرتصادفی با تکنیک گلوله برفی تا دستیابی به اشباع نظری استفاده شده است. جامعه آماری در بخش کمی، ۶۰ نفر از کارشناسان، پژوهشگران و محققان بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برآورد گردیدند. برای غربالگری و انتخاب عوامل از روش دلفی فازی استفاده شد که از بین ۱۷ عامل شناسایی شده، ۱۵ عامل انتخاب و با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی عوامل تعیین شده در قالب سه عامل اصلی گذار از اقدامات پدافندی به آفندی، واکنش به توافق‌نامه آبراهام و تغییر پارادایم مقاومت دسته‌بندی شدند. همچنین برای سطح بندی از روش مدل‌سازی ساختاری-تفسیری استفاده شده است که به ترتیب در سطح اول گذار از اقدامات پدافندی به آفندی، سطح دوم و واکنش به توافق‌نامه آبراهام و تغییر پارادایم مقاومت در سطح سوم قرار گرفته است. با توجه به نمودار قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر سه عامل در ناحیه خودمختار قرار گرفتند که قدرت نفوذ و میزان وابستگی پایینی دارند و تأثیرپذیری و نفوذپذیری کمی نسبت به هم خواهند داشت.

واژگان کلیدی: جهش پارادایمی، جبهه مقاومت، جنبش حماس، رژیم صهیونیستی، ۷ اکتبر ۲۰۲۳

شماره ۲(۲۹)

سال ۱۰
تابستان ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۰۸/۲۸
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۲/۰۹/۲۳
صص: ۸۲-۱۱۴

DOI: 10.27834/CSIW.2311.1316.2.29.2

^۱ دانشیار علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران bordbar@khu.ac.ir

^۲ دکتری علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران abdolreza_alishahi@atu.ac.ir

مقدمه

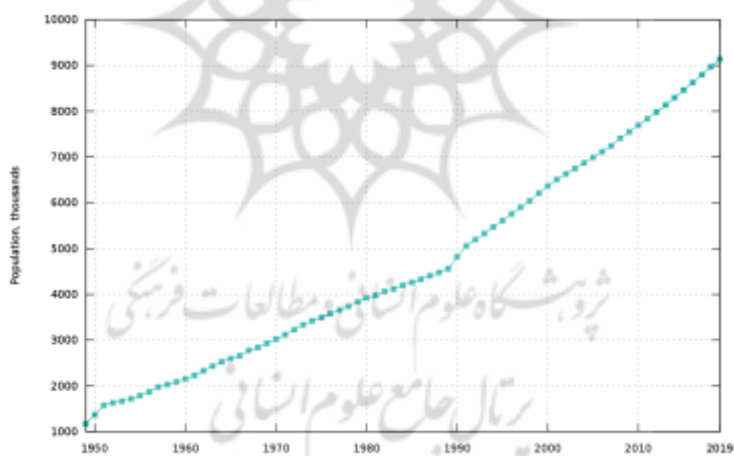
مسئله فلسطین و رژیم صهیونیستی را می‌توان بی‌تردید از مهم‌ترین و چالش برانگیزترین مباحث سده گذشته قلمداد نمود. این موضوع در گام نخست هم برای مسلمانان و هم برای یهودیان، وجهه ایدئولوژیک و اعتقادی دارد، به نحوی که یهودیان طبق کتب عهد عتیق سرزمین فلسطین را متعلق به خود می‌دانند و مسلمانان نیز به سبب وجود قبله نخست خود یعنی بیت المقدس، بسیار برای آن احترام قائلند (Alqaisiya, 2023: 597). به همین سبب، مذهب و ایدئولوژی نخستین و اصلی‌ترین علت منازعه صهیونیست‌ها با مسلمانان به طور عام و فلسطینیان به صورت خاص بوده است. با اشغال سرزمین فلسطین و دیگر ممالک اسلامی در خلال جنگ جهانی اول، دو قدرت آن دوران یعنی بریتانیا و فرانسه، سرزمین‌های بدست آمده را میان خود تقسیم نمودند که بر این اساس مناطق لبنان و سوریه امروز، تحت استیلای فرانسه و مناطقی از غرب اردن و فلسطین تحت زعامت بریتانیا درآمدند (Abahre et al, 2023: 238).

نقشه ۱. مناطق تحت استیلای بریتانیا پس از جنگ جهانی اول (داغر، ۱۳۹۱)

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

جالب آنکه سه سال پیش از آغاز رسمی قیمومیت بریتانیا بر مناطق مذکور^۱ این کشور از طریق آرتور بالفور^۲ وزیر امور خارجه خود در خلال جنگ جهانی اول به لرد روچیلد^۳ رهبر جامعه یهودیان بریتانیا اعلام نمود که بریتانیا درصدد ایجاد یک خانه ملی برای یهودیان جهان می‌باشد (دوک، ۱۳۹۸: ۴۳-۴۴). پس از موافقت‌نامه سایکس-پیکو^۴ که طبق برخی از مفاد آن قیمومیت فلسطین، اردن، جنوب عراق به اضافه منطقه کوچکی شامل بنادر امروزی حیفا و عکا برای ایجاد دسترسی به دریای مدیترانه به انگلیس واگذار گردید. بریتانیا نیز جنوب فلسطین و بنادر مذکور را به یهودیان واگذار نمود و مهاجرت آنان به این منطقه صورت پذیرفت. در خلال دوران مهاجرت یهودیان به این منطقه، تنها در خلال سال‌های ۱۹۳۰ تا ۱۹۳۹ با تمسک به خشونت فراگیر، بیش از ۱۰ درصد اعراب فلسطینی را به قتل و رسماً رژیم صهیونیستی را در سال ۱۹۴۸ تشکیل دادند (مرسی، ۱۴۰۱: ۸۰). به طور کلی، روند مهاجرت یهودیان به سرزمین‌های اشغالی از سال ۱۹۵۰ تا سال ۲۰۱۹ میلادی، جمعیت صهیونیست‌ها را از حدود یک میلیون نفر به رقمی در حدود ۹ میلیون نفر رسانده است (Razia et al., 2023).

نمودار ۱. روند مهاجرت یهودیان به سرزمین‌های اشغالی از سال ۱۹۵۰ تا ۲۰۱۹ میلادی (پترسون، ۱۴۰۱)

^۱ قیمومیت رسمی بریتانیا بر مناطقی از اردن و فلسطین طبق معاهدات پس از جنگ جهانی اول از سال ۱۹۲۰ میلادی آغاز گردید.

^۲ Arthur Balfour

^۳ Lionel Walter Rothschild

^۴ Sykes-Picot Agreement

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

صرف نظر از مباحث تاریخی شکل‌گیری رژیم صهیونیستی که از حوصله نوشتار کنونی خارج است، بایستی به پیامدهای این موضوع نیز نظری هرچند اجمالی انداخت. موضوعی که در ابتدا منجر به شکل‌گیری وحدت نسبی اعراب علیه تأسیس صهیونیست‌ها و جنگ‌های چهارگانه (سال‌های ۱۹۴۸، ۱۹۵۶، ۱۹۶۷ و ۱۹۷۳) منتهی شد، ولی در عمل نه تنها نتیجه‌ای برای اعراب نداشت و عملاً به تسلط هرچه بیشتر صهیونیست‌ها بر مناطق اشغالی و آوارگی فلسطینیان منتهی گردید (Hasan & Bleibleh, 2023: 284). به عنوان مثال، در جنگ شش روزه ۱۹۶۷ که سومین نبرد اعراب و صهیونیست‌ها بوده است، صهیونیست‌ها، نوار غزه، صحرای سینا، کرانه باختری رود اردن (شامل اورشلیم شرقی) را تصرف نموده و وسعت مناطق اشغالی از سوی آنان به سه برابر رسید (اور، ۱۴۰۱: ۲۵).

نقشه ۲. مناطق تحت استیلای صهیونیست‌ها پس از جنگ سوم با اعراب^۱ (زند، ۱۳۹۸)

^۱مناطق که بارنگ کرم نشان داده شده‌اند در این جنگ به مناطق تحت اشغال صهیونیست‌ها افزوده گردید.

از طرفی، از زمان تأسیس رسمی رژیم صهیونیستی تا کنون، فلسطینیان به شدت در چهار مسئله اقتصاد، بهداشت و سلامت، انرژی و حتی تحصیل و اشتغال با بحران‌های کاملاً جدی و خطرناک مواجهه‌اند. به نحوی که میزان مهاجرت فلسطینیان از این سرزمین از سال ۱۹۴۸ تا سال ۲۰۲۱ میلادی به اردوگاه‌های پناهندگان در لبنان، سوریه، اردن و مصر به بیش از ۴۰۰ درصد افزایش یافته است (Mahamid et al, 2023; Juaidi et al, 2023).

با وقوع انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹ میلادی، صهیونیست‌ها که پیشتر یک متحد استراتژیک (شاه پهلوی) را در معیت خود می‌دید، در یک استحاله و تطور عمیق ایدئولوژیکی با یک دشمن سرسخت و نوظهور به نام جمهوری اسلامی ایران مواجه شد که از همان ابتدا صهیونیست‌ها را یک دشمن بالقوه می‌پنداشت که نابودی آن را مطمح نظر داشته است (گات، ۱۳۹۹: ۱۱۵). در کنار این موضوع، مجموعه راهبردهای رهبر کشور ایران، امام خمینی (ره)، که حضور آمریکا و صهیونیست‌ها را معضل اصلی بخش بزرگی از جهان اسلامی می‌پنداشت، دشمنی جمهوری اسلامی ایران با صهیونیست‌ها را بیش از پیش به واقعیت نزدیک ساخت (واعظی، ۱۳۹۶: ۱۱۶-۱۱۸). این موضوع، دو پیامد مهم برای صهیونیست‌ها داشت: نخست؛ صدور انقلاب اسلامی ایران و حمایت و قوام بخشی به نیروهای آزادیخواه به‌ویژه مردم فلسطین و لبنان و سایر ممالک اسلامی. در این راستا، دیدارهای متوالی سران فلسطینی و لبنانی با رهبران جمهوری اسلامی ایران و اعلام همبستگی و حمایت‌های وسیع برای آزادی سرزمین‌های اشغال شده اسلامی اعم از لبنان و فلسطین و دوم؛ قوام بخشی و آموزش‌های راهبردی و نظامی برای تقویت جبهه مقاومت (پترسون، ۱۴۰۱: ۲۳۷-۲۳۹). بازخورد مهم این دو پیامد، منتج به شکل‌گیری رسمی شبه نظامیانی همچون حزب الله در لبنان و حماس در فلسطین و بعدها انصارالله در یمن و حشدالشعبی در عراق گردید. نیروهای مبارزی که ضدیت با صهیونیسم و آزادی قدس را مد نظر داشته و این موضوع از اصلی‌ترین خطرهای تهدیدات امنیتی برای صهیونیست‌ها به شمار می‌رود که بقا و هویت آنان را به شدت تهدید نموده است (Fret, 2022: 72-75).

نکته مهم دیگری که نباید از تبیین آن غافل شد، اتحاد و ائتلاف نیروهای مبارز اسلامی اعم از اهل سنت و شیعیان در موضوع فلسطین است. پیشتر، بسیاری از جوامع اسلامی منطقه، با توطئه‌های قدرت‌های جهانی، با چالش مهمی به نام شکاف و یا تضاد مذهبی در میان اهل تسنن و شیعیان مواجه

بودند که این موضوع بعضاً به درگیری‌ها و کشاکش‌های خونین نیز منتهی گردید، اما موضوع فلسطین و مقاومت این کشور در برابر صهیونیست‌ها به‌ویژه در سال‌های اخیر تا حد زیادی به وحدت- هرچند تلویحی- مسلمین منتهی گردید، به نحوی که جبهه مقاومت شیعیان همچون جمهوری اسلامی ایران، حزب‌الله لبنان و اخیراً حشدالشعبی عراق و دیگر شبه نظامیان شیعی منطقه همچون انصارالله یمن، به رغم شیعه بودن، به شدت علیه صهیونیست‌ها موضع‌گیری نموده و اقدامات آنان اعم از قتل کودکان، اسارت مبارزین فلسطینی و دیگر تهاجمات صهیونیست‌ها به مناطق اشغالی را- که از اهل سنت می‌باشند- محکوم نموده و همانگونه که در فوق تبیین گردید به حمایت‌های همه‌جانبه اعم از تسلیحاتی و اقتصادی مبارزین فلسطینی مبادرت نمودند.

مسئله اصلی پژوهش کنونی تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ می‌باشد. به بیانی دیگر، تا پیش از این، مجموع رویکردها و راهبردهای جنبش حماس در فلسطین، مبارزه و مقابله با حملات رژیم صهیونیستی در بعد تدافعی بوده است؛ ولی در عملیات ۷ اکتبر، برای نخستین بار، جنبش حماس با تغییر رویکرد از اقدامات پدافندی به آفندی، به مواضع صهیونیست‌ها هجوم گسترده‌ای برده و تا حدود زیادی معادلات سیاسی- امنیت مناطق اشغالی را تحت الشعاع این اقدام خود قرار داد.

با این مقدمات، هدف اصلی نویسندگان ارائه عوامل تعیین‌کننده جنبش حماس از هجوم به مواضع صهیونیست‌ها در عملیات ۷ اکتبر می‌باشد. بر این اساس سؤال اصلی مقاله عبارت است از: «مهمترین عوامل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ کدامند؟» در ادامه بر اساس میزان اهمیت، اهداف مذکور را چگونه می‌توان سطح‌بندی نمود؟

۱- پیشینه پژوهش

موسوی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی مقایسه‌ای گروه‌های مقاومت حشدالشعبی عراق و حماس فلسطین» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که در مقایسه هویت این دو گروه مقاومت، قالب گروه مقاومت حشدالشعبی عراق، ایدئولوژی اسلامی شیعی و ایدئولوژی جنبش مقاومت حماس ریشه در اخوان المسلمین مصر دارد. شایان توجه اینکه جنبش‌های

آزادی‌بخش، همچون هر پدیده اجتماعی دیگر در گذر زمان و تحت تأثیر شرایط و مؤلفه‌هایی، دچار تحول می‌شوند.

موسوی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «مبانی حقوقی محارست از توانمندی دفاعی حماس در جنگ مسلحانه با رژیم صهیونیستی» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که تونل‌های نظامی صرفاً بخشی از توانمندی‌های مبتکرانه جبهه مقاومت در مواجهه با اشغالگران رژیم صهیونیستی بوده است که آسیب‌پذیری این رژیم را بیش از هر زمان دیگر به رخ کشانده است. این سازه به‌عنوان یک مخفیگاه بارز و غیرقابل رصد، امکان کسب اطلاعات را به حداقل می‌رساند و محاسبات دشمن را تا حد زیادی تحت الشعاع قرار می‌دهد تا جایی که در موسم جنگ، مزیت آن دوچندان شده و طرف‌های فاقد تجهیزات، قلت قوای خود را با حفر تونل‌های نظامی توازن می‌بخشند تا بر رجحان تسلیحاتی طرف مقابل فایز آیند.

زبردست (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «سیاست خارجی و امنیتی رژیم صهیونیستی در قبال محور مقاومت» به این نتیجه‌گیری دست یافت که افزایش قدرت محور مقاومت در سال‌های پس از ۲۰۰۰ و کاهش ضریب امنیت ملی صهیونیست‌ها و به چالش کشیده شدن مفاهیم دکترین امنیتی این رژیم سبب سیاست خارجی تهاجمی‌تر آنان در قبال محور مقاومت گردیده است.

مسعودنیا و قربانی (۱۳۹۵) در مقاله با عنوان «تأثیر جمهوری اسلامی ایران بر شکل‌گیری گروه جهاد اسلامی در فلسطین» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که در دوره‌های گفت‌وگویی، جمهوری اسلامی ایران، شیوه‌ها و نگاه‌ها در رابطه با مقاومت اسلامی فلسطین، الگوهای مختلفی را در پی داشته است.

فوزی و بخشی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «وجوه اشتراک و افتراق اندیشه سیاسی جنبش حماس با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که هر دو جنبش از نظر مبانی فکری اشتراکات زیادی داشته و تنها بحران سوریه را می‌توان عامل مهمی در ناهمسویی مواضع آنها ذکر کرد. بر این اساس، به نظر می‌رسد علیرغم این اختلاف سیاسی، حماس را می‌توان متحدی فکری در بین جریان‌های اسلام‌گرا برای جمهوری اسلامی به حساب آورد که در درازمدت به همراه بخش مهمی از جنبش اخوان می‌توانند در جبهه متحد جنبش اسلام سیاسی نوگرا و اصلاح طلب همسو با جمهوری اسلامی ایران در حل مسائل جهان اسلام قرار داشته و ایفای نقش کنند و

لذا باید برای حل مشکلات سیاسی موجود که موجب تشدید فاصله بین این جریان‌ها شده است تلاش نمود و راهکارهای مناسب را جستجو کرد.

زانوتی^۱ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «رژیم صهیونیستی و حماس درگیری اکتبر ۲۰۲۳: سوالات متداول (پرسش‌های متداول)» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که بر اساس اسناد و مدارک، جمهوری اسلامی ایران نقش مستقیمی در حمله اکتبر ۲۰۲۳ حماس به نداشته است هرچند به لحاظ تجهیزات و تأمینات، جمهوری اسلامی ایران مهمترین حامی جنبش حماس برای مبارزه با صهیونیست‌هاست.

حسن و بلیله (۲۰۲۳) در مقاله‌ای با عنوان «هنر روزمره مقاومت: تفسیر «منظره‌های مقاومت» در برابر خشونت شهری در فلسطین» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که مفهوم مقاومت، در ادبیات سیاسی و امنیتی فلسطینیان نهادینه شده است. نکته‌ای که نویسندگان در این مقاله بر آن تأکید دارند خوانش پساداعش از مفهوم مقاومت است. به این معنا که سران مقاومت فلسطینی به خوبی به این مسئله واقف شده‌اند که در سایه اتحاد و مقاومت و همکاری می‌توان صهیونیست‌ها را وادار به پذیرش برخی از مفادهای مهم همچون عقب نشینی از برخی مناطق و آزادسازی اسرای فلسطینی وادار نمود.

خالدی (۲۰۲۱) در کتابی با عنوان «جنگ صد ساله علیه فلسطین» در یک جمع‌بندی کلی اذعان نمود که به رغم روابط بسیار نزدیک صهیونیست‌ها و آمریکایی‌ها، این خطر برای سران صهیونیستی کاملاً مشهود است در صورت فراگیر شدن دامنه جنگ در منطقه هويت و بقای آنان کاملاً تحت تأثیر جبهه مقاومت قرار خواهد گرفت. لذا نگرانی صهیونیست‌ها بیش از حماس یا دیگر جنبش‌های مقاومت فلسطینی، از نیروهای شیعه منطقه به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران و حزب الله لبنان است.

مارک^۲ (۲۰۲۳) در کتابی با عنوان «غزه در شعله‌های آتش: روایت‌هایی از درگیری فلسطین در رژیم صهیونیستی» در یک جمع‌بندی اذعان داشت، سران صهیونیستی برای بقا و هويت خود به هر راهبرد و سیاستی مبادرت خواهند نمود. در این رابطه نویسنده معتقد است استفاده از تسلیحات اتمی

¹ Zanotti

² Mark

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

نیز از سوی سران این رژیم دور از دسترس نخواهد بود و این موضوع یقیناً آغازگر جنگی تمام عیار در منطقه خواهد شد.

همانگونه که در فوق نیز تبیین گردید، اساساً طیف وسیعی از پژوهش‌های صورت گرفته با موضوعیت فلسطین به‌ویژه جنبش حماس و صهیونیست‌ها موجود است. پژوهش‌هایی اعم از کتب، رساله‌ها، پایان‌نامه‌ها، مقالات، نشست‌ها و سمینارهای علمی. اما پژوهش حاضر، به نظر نخستین مقاله‌ای است که پس از وقوع عملیات ۷ اکتبر از سوی جنبش حماس علیه مواضع صهیونیست‌ها به انجام رسیده است. به‌ویژه آن‌که پژوهش حاضر مسئله مهم جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ را در این پژوهش مطمح نظر دارد.

۲- روش‌شناسی پژوهش

هدف پژوهش حاضر، تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس از عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ علیه مواضع صهیونیست‌ها می‌باشد. از این رو، پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی-توسعه‌ای و از نظر ماهیت، آمیخته از نوع اکتشافی است. در بخش کیفی، جهت شناسایی عوامل مؤثر از روش تحلیل محتوا، مرور متون و همچنین مصاحبه‌های اکتشافی با خبرگان حوزه‌های علوم سیاسی، ژئوپلیتیک، روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای و نیز تعدادی از خبرگان نظامی به تعداد ۳۸ نفر استفاده گردید. جهت انتخاب خبرگان از روش غیرتصادفی با تکنیک گلوله برفی تا دستیابی به اشباع نظری استفاده شده است. در این مرحله با توجه به احتمال وجود سوگیری در نظرات خبرگان، به منظور حصول اطمینان از صحت، دقت، کاربردی بودن، جامعیت و رفع سوگیری‌های احتمالی از روش دلفی فازی جهت دستیابی به توافق گروهی بین خبرگان استفاده شد. بدین منظور پرسشنامه‌ای طراحی و بین خبرگان توزیع گردید. عواملی که در پرسشنامه این مرحله مورد سؤال قرار گرفتند با طیف لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد به صورت کلامی بکار گرفته شد سپس متغیرهای کلامی به مقادیر فازی تبدیل شده است. ویژگی خبرگان در این بخش، در قالب جداول ۱ تا ۳ تبیین گردیده است:

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

جدول ۱. مشخصات مصاحبه شونده‌گان در بخش کیفی (بر حسب سن)

ردیف	سن	تعداد	درصد
۱	بین ۳۵ تا ۴۰ سال	۹	۲۴
۲	از ۴۱ تا ۵۰ سال	۱۲	۳۲
۳	بالای ۵۰ سال	۱۷	۴۴

جدول ۲. مشخصات مصاحبه شونده‌گان در بخش کیفی (بر حسب تحصیلات)

ردیف	مدرک تحصیلی	تعداد	درصد
۱	ارشد	۶	۱۶
۲	دکتری	۳۲	۸۴

جدول ۳. مشخصات مصاحبه شونده‌گان در بخش کیفی (بر حسب سابقه و تخصص)

ردیف	سابقه و تخصص	تعداد	درصد
۱	بین ۱۵ تا ۲۰ سال	۱۰	۲۷
۲	از ۲۱ تا ۲۵ سال	۱۸	۴۶
۳	بیش از ۲۵ سال	۱۰	۲۷

جامعه آماری در بخش کمی، ۶۰ نفر از کارشناسان، پژوهشگران و محققان بودند که به روش نمونه گیری تصادفی ساده برآورد گردیدند. در این مرحله، با استفاده از خروجی روش دلفی فازی پرسشنامه‌ای با طیف لیکرت طراحی، توزیع و جمع آوری گردید. سپس با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی جهش پارادایمی جنبش حماس از عملیات ۱۷ اکتبر علیه مواضع صهیونیست‌ها با استفاده از روش واریامکس^۱ استخراج و با استفاده از کدگذاری باز و کدگذاری محوری دسته‌بندی و مفهوم‌سازی شدند.

برای سطح‌بندی و تعیین اولویت، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل مؤثر انجام عملیات مذکور و ترسیم شبکه تعاملی آن از روش مدل‌سازی ساختاری-تفسیری (ISM) استفاده شده است. روش

¹ Varimax

مدل‌سازی ساختاری-تفسیری (ISM) که توسط وارفیلد^۲ (۱۹۷۴) مطرح شد. یک فرایند یادگیری تعاملی است که در آن مجموعه‌ای از عناصر متفاوت در قالب یک مدل سیستماتیک جامع ساختاردهی می‌شوند. به عبارت دیگر، با استفاده از این رویکرد می‌توان روابط میان متغیرها را شناسایی نمود و مدل ساختاری-تفسیری از این عامل‌ها را ارائه داد و در نهایت متغیرها را بر اساس قدرت نفوذ و میزان وابستگی طبقه‌بندی نمود. رویکرد (ISM)، افراد و گروه‌ها را قادر می‌سازد که روابط پیچیده بین تعداد زیادی از عناصر را در یک موقعیت پیچیده تصمیم‌ترسیم کنند و به عنوان ابزاری برای نظم بخشیدن و جهت دادن به پیچیدگی روابط بین متغیرها عمل می‌کند. در این روش با تحلیل تأثیر یک عنصر بر دیگر عناصر، ترتیب و جهت روابط پیچیده میان عناصر یک سیستم بررسی و بدین وسیله بر پیچیدگی بین عناصر غلبه می‌شود (Hastee et al, 2023).

برای اجرای تکنیک ISM، به دست آوردن روابط و اولویت‌های عناصر در یک سیستم باید فرآیند زیر طی شود:

گام اول: تشکیل ماتریس خودتعاملی ساختاری (SSIM)

این ماتریس بر اساس بحث و محاسبه مد نظرات خبرگان تشکیل می‌شود (Debnath et al, 2023). برای تعیین نوع رابطه می‌توان از نمادهای ذیل استفاده کرد:

۱. اگر متغیر Z بر I تأثیر داشته باشد علامت A را وارد کنید؛
۲. اگر رابطه‌ای وجود نداشته باشد علامت O را وارد کنید؛
۳. اگر متغیر I بر Z تأثیر دارد داشته باشد علامت V را وارد کنید؛
۴. اگر متغیر Z بر I تأثیر داشته باشد و بالعکس علامت X را وارد کنید.

گام دوم: تشکیل ماتریس دستیابی اولیه (RM)

ماتریس دسترسی اولیه از تبدیل ماتریس خودتعاملی ساختاری به یک ماتریس دو ارزشی (صفر و یک) حاصل می‌گردد. به منظور جایگزینی اعداد صفر و یک به جای نمادهای چهارگانه ذکر شده در گام دوم برای استخراج ماتریس دستیابی اولیه قوانینی که در جدول ۴ بیان شده است، مورد استفاده قرار می‌گیرد.

² Interpretive Structural Modeling

³ Wardfield

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

جدول ۴: نحوه تبدیل روابط مفهومی به اعداد کمی

تبدیل نماد مفهومی به اعداد کمی	نماد مفهومی
خانهٔ مربوط به این زوج در ماتریس دستیابی عدد ۱ و خانهٔ قرینه آن عدد ۰ قرار می‌گیرد.	V
خانهٔ مربوط به این زوج در ماتریس دستیابی عدد ۰ و خانهٔ قرینه آن عدد ۱ قرار می‌گیرد.	A
خانهٔ مربوط به این زوج در ماتریس دستیابی عدد ۱ و خانهٔ قرینه آن عدد ۱ قرار می‌گیرد.	X
خانهٔ مربوط به این زوج در ماتریس دستیابی عدد ۰ و خانهٔ قرینه آن عدد ۰ قرار می‌گیرد.	O

گام سوم: تشکیل ماتریس دستیابی نهایی

پس از آنکه ماتریس دسترسی اولیه به دست آمد، باید سازگاری درونی آن برقرار شود. بدین صورت که اگر (i, j) باهم در ارتباط باشند و نیز (j, k) باهم رابطه داشته باشند؛ آنگاه (i, k) باهم در ارتباط هستند. با شناسایی روابط ثانویه و اصلاح ماتریس دریافتی، ماتریس نهایی به دست می‌آید. همچنین در این ماتریس قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر متغیر نیز نشان داده می‌شود.

گام چهارم: تعیین روابط و سطح‌بندی عوامل مؤثر

در این گام، ماتریس دسترسی به سطوح مختلف دسته‌بندی می‌شود. با استفاده از ماتریس‌های دسترسی نهایی، مجموعه خروجی و ورودی برای هر عامل به دست می‌آید. مجموعه خروجی یک عامل شامل خود آن عامل و عواملی است که بر آن‌ها اثر می‌گذارد که با «۱»های موجود در سطر مربوطه قابل شناسایی است. مجموعه ورودی یک عامل شامل خود آن عامل و عواملی است که از آن‌ها اثر می‌پذیرد که با «۱»های موجود در ستون مربوطه قابل شناسایی است. پس از تعیین مجموعه‌های ورودی و خروجی، اشتراک آن‌ها برای هر یک از عوامل تعیین می‌شود. عواملی که مجموعه خروجی و مشترک آن‌ها کاملاً مشابه باشند، در بالاترین سطح از سلسله مراتب مدل‌سازی ساختاری-تفسیری قرار می‌گیرند. به منظور یافتن اجزای تشکیل‌دهنده سطح بعدی سیستم، اجزای بالاترین سطح آن در محاسبات ریاضی جدول مربوط حذف می‌شوند و عملیات مربوط به تعیین اجزای سطح بعدی مانند روش تعیین اجزای بالاترین سطح انجام می‌شود. این عملیات تا آنجا تکرار می‌شود که اجزای تشکیل‌دهنده کلیه سطوح سیستم مشخص شوند (Joshi et al, 2022).

گام پنجم: ترسیم شبکه تعاملات و تجزیه و تحلیل میک‌مک^۱

¹ MICMAC

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

در این مرحله با توجه به سطوح متغیرها و ماتریس دسترسی نهایی مدل ISM ترسیم می‌گردد. که این شکل در مدل سازی ساختاری - تفسیری، مدل ساختاری یا دیاگرام نامیده می‌شود. در تجزیه و تحلیل میک‌مک عوامل بر حسب قدرت نفوذ و میزان وابستگی به چهار دسته تقسیم می‌شوند. به منظور محاسبه قدرت نفوذ شاخص‌ها کافی است تعداد آنها در هر سطر ماتریس دسترسی نهایی را با هم جمع نماییم. به منظور محاسبه میزان وابستگی تعداد آنها در هر ستون مربوط به هر عامل را با یکدیگر جمع کنیم. ناحیه خودمختار (ناحیه ۱) شامل عواملی با قدرت نفوذ و میزان وابستگی پایین هستند. این عوامل تا حدودی از سایر عامل‌ها مجزا هستند و ارتباطات کمی دارند. ناحیه وابسته (ناحیه ۲) شامل عواملی با قدرت نفوذ پایین و میزان وابستگی بالا می‌باشد. ناحیه پیوندی (ناحیه ۳) از قدرت نفوذ و میزان وابستگی بالایی برخوردارند. این عوامل ناپایدارند، در واقع هرگونه تغییر در آنها می‌تواند منجر به تغییر کل سیستم شود. در نهایت ناحیه مستقل (ناحیه ۴) که دارای قدرت نفوذ بالا و میزان وابستگی پایین هستند. این دسته همانند سنگ زیر بنای مدل عمل می‌کنند. اصطلاحاً به آن‌ها متغیرهای کلیدی گفته می‌شود.

۳- یافته‌های پژوهش

در این بخش نتایج حاصل از غربالگری و تعیین دلایل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر علیه مواضع رژیم صهیونیستی به کمک روش دلفی فازی در قالب جدول ۵ آورده شده است.

جدول ۵. میانگین فازی دیدگاه‌های خبرگان برای عوامل مؤثر بر تعیین عوامل و اهداف عوامل حماس از عملیات ۷ اکتبر علیه مواضع رژیم صهیونیستی با رویکرد دلفی فازی

وضعیت عامل	میانگین فازی زدایی شده	میانگین فازی مثلثی			عوامل
		U	M	L	
تأیید	۰,۸۴	۰,۹۸	۰,۸۹	۰,۶۴	تشدید جنایات جنگی صهیونیست‌ها
تأیید	۰,۸۴	۰,۹۸	۰,۸۹	۰,۶۴	آسیب پذیری مواضع دفاعی رژیم صهیونیستی
تأیید	۰,۷۹	۰,۹۶	۰,۸۳	۰,۵۸	تشکیل یک ارتش مدرن و منظم

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

تأیید	۰٫۸۵	۱٫۰۰	۰٫۹۰	۰٫۶۵	دستیابی حماس به تکنولوژی‌های مدرن‌تر
تأیید	۰٫۸۱	۰٫۹۸	۰٫۸۵	۰٫۶۰	حملات پیشدستانه
مردود	۰٫۶۶	۰٫۸۶	۰٫۶۸	۰٫۴۳	هتک حرمت مسجدالاقصی
تأیید	۰٫۸۱	۰٫۹۵	۰٫۸۶	۰٫۶۱	واکنش به توافق‌نامه آبراهام
تأیید	۰٫۸۹	۱٫۰۰	۰٫۹۶	۰٫۷۱	وحدت شیعه و سنی در مسئله قدس
تأیید	۰٫۸۸	۱٫۰۰	۰٫۹۵	۰٫۷۰	تهییج و ترغیب همه کشورهای اسلامی
تأیید	۰٫۸۸	۰٫۹۹	۰٫۹۴	۰٫۶۹	شکستن حصار مرزی غزه
مردود	۰٫۶۵	۰٫۸۵	۰٫۶۸	۰٫۴۳	تشدید میلیتاریزم
تأیید	۰٫۸۵	۰٫۹۹	۰٫۹۱	۰٫۸۳	نفی هرگونه سازش
تأیید	۰٫۸۴	۰٫۹۹	۰٫۸۹	۰٫۷۷	عملیات زمینی علیه صهیونیست‌ها و ورود به شهرک‌های صهیونیستی
تأیید	۰٫۸۳	۰٫۹۸	۰٫۸۸	۰٫۶۳	غافلگیری سازمان اطلاعاتی موساد
تأیید	۰٫۷۹	۰٫۹۷	۰٫۸۳	۰٫۷۸	واداری صهیونیست‌ها به مبادله اسرا
تأیید	۰٫۷۸	۰٫۹۶	۰٫۸۱	۰٫۶۶	تغییر پارادایم مقاومت
تأیید	۰٫۸۲	۰٫۹۸	۰٫۸۶	۰٫۶۱	افزایش قدرت بازدارندگی حماس

میانگین قطعی بدست آمده نشان‌دهنده شدت موافقت خبرگان با هر کدام از عوامل مدل مفهومی پژوهش می باشد. عوامل هتک حرمت مسجدالاقصی و تشدید میلیتاریزم به دلیل داشتن میانگین قطعی کمتر از ۰٫۷۱ از نظر سنجی خارج شدند. سپس جهت اعتبار بخشی به یافته‌های پژوهش در بخش کیفی از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد، لیکن در انجام تحلیل عاملی، ابتدا باید از این مسئله اطمینان حاصل شود که آیا می‌توان داده‌های موجود را برای تحلیل مورد استفاده قرار داد یا نه؟ در جدول ۶ خلاصه نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و ماتریس عاملی پس از چرخش به شیوه واریمکس را ارائه شده است.

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

جدول ۶. خلاصه نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و ماتریس چرخش یافته عاملی پرسشنامه جهش پارادایمی حماس از عملیات ۷ اکتبر علیه مواضع رژیم صهیونیستی

عوامل اصلی استخراج شده			عوامل
پارادایم	تغییر مقاومت	گذار از اقدامات پدافندی به آفندی	
			دستیابی حماس به تکنولوژی‌های مدرن‌تر
۰,۴۹۹	۰,۴۷۳	۰,۸۰۲	عملیات زمینی علیه صهیونیست‌ها و ورود به شهرک‌های صهیونیستی
۰,۴۷۱	۰,۶۲۴	۰,۷۸۶	دستگیری، بازداشت و اسارت صهیونیست‌ها
۰,۳۷۹	۰,۴۰۱	۰,۸۵۶	حملات پیشدستانه
		۰,۸۵۴	آسیب پذیری مواضع دفاعی رژیم صهیونیستی
۰,۵۶۵		۰,۷۸۳	تشکیل یک ارتش مدرن و منظم
۰,۴۶۷		۰,۸۲۰	وحدت شیعه و سنی در مسئله قدس
۰,۳۳۷	۰,۴۰۶	۰,۷۳۴	هشدار به اعراب مرتجع
۰,۳۳۹	۰,۶۳۰	۰,۷۳۱	شکستن حصار مرزی غزه
۰,۳۵۰	۰,۶۵۳		نفی هرگونه سازش
۰,۵۳۷	۰,۸۰۳	۰,۳۵۲	تشدید جنایات جنگی صهیونیست‌ها
۰,۳۲۳	۰,۶۴۸	۰,۳۱۳	از سرگیری روابط برخی اعراب و صهیونیست‌ها
	۰,۷۶۸		افزایش قدرت بازدارندگی حماس
۰,۶۵۵		۰,۴۳۷	غافلگیری سازمان اطلاعاتی موساد
۰,۸۸۷		۰,۳۸۷	واداری صهیونیست‌ها به مبادله اسرا
۰,۷۴۵	۰,۳۱۳	۰,۸۲۳	آزمون KMO
		۱۴۰۸,۳۷***	آزمون بارتلت (χ^2)
۷۵,۸۲	۵۲,۸۹	۲۹,۰۲	واریانس تبیین شده کل (%)
۳,۴۴	۳,۵۸	۴,۳۵	مقادیر ویژه

برای دسته‌بندی عوامل استخراج شده از مقدار بار عاملی، هر عامل در جدول ماتریس همبستگی از چرخش واریمکس استفاده شده است. بعد از ۱۰ چرخش ۳ عامل با مقادیر ویژه بالاتر از یک

به عنوان دلایل جهش پارادایمی جنبش حماس از عملیات مورد نظر علیه مواضع رژیم صهیونیستی مشخص گردید و به این صورت مفهوم سازی شدند: گذار از اقدامات پدافندی به آفندی، واکنش به توافق نامه آبراهام و تغییر پارادایم مقاومت. عامل اول متشکل از ۶ عامل فرعی با توجه به ماهیت و ارتباط معنایی آن‌ها در قالب عامل گذار از اقدامات پدافندی به آفندی مفهوم سازی گردید. این عامل با مقدار ۲۹/۰۲ درصد بیشترین سهم را در روند جهش پارادایمی جنبش حماس از عملیات ۷ اکتبر داشته است. عامل دوم متشکل از ۶ عامل فرعی که با توجه به ماهیت و ارتباط معنایی و مفهومی آن‌ها در قالب عامل واکنش به توافق نامه آبراهام مفهوم سازی گردید و توانایی ۲۳/۸۸ درصد تبیین جهش پارادایمی جنبش حماس از عملیات مذکور را دارد. عامل سوم که متشکل از ۳ عامل فرعی و در قالب عامل تغییر پارادایم مقاومت مفهوم سازی گردید که درصد این عامل ۲۲/۹۲ می باشد. در مرحله بعد سطح بندی و نمودار میزان قدرت نفوذ و میزان وابستگی (نموار تجزیه و تحلیل میک مک) و ترسیم شبکه تعاملی عوامل اصلی و فرعی مؤثر بر تبیین دلایل جهش پارادایمی جنبش حماس از انجام عملیات مزبور با استفاده از مدل سازی ساختاری - تفسیری ارائه شده است.

۳-۱- مدل سازی ساختاری - تفسیری عوامل اصلی مؤثر بر جهش پارادایمی جنبش حماس از عملیات ۷ اکتبر

گام اول: در این مرحله، روابط بین عوامل اصلی مؤثر بر تبیین جهش پارادایمی حماس از عملیات مذکور علیه مواضع رژیم صهیونیستی بدست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی به صورت زوجی با هم مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۷. ماتریس خودتعاملی ساختاری عوامل اصلی مؤثر بر انجام عملیات ۷ اکتبر

گذار از اقدامات پدافندی به آفندی	واکنش به توافق نامه آبراهام	تغییر پارادایم مقاومت	پارادایم تغییر
گذار از اقدامات پدافندی به آفندی (C ₁)	V	V	V
واکنش به توافق نامه آبراهام (C ₂)	A	V	V
تغییر پارادایم مقاومت (C ₃)	A	A	V

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

گام دوم: با تبدیل ماتریس خودتعاملی به یک ماتریس دو ارزشی صفر و یک با استفاده از جدول شماره ۸، ماتریس دستیابی اولیه بدست آمده است.

جدول ۸. ماتریس دستیابی اولیه (RM)

	C ₃	C ₂	C ₁	
C ₁	۱	۱	۱	
C ₂	۱	۱	۰	
C ₃	۱	۰	۰	

گام سوم: در این مرحله، باید سازگاری درونی روابط برقرار شود و با شناسایی روابط ثانویه ماتریس نهایی بدست آمده، همچنین در این مرحله قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر بعد نیز در جدول شماره ۹ نشان داده شده است.

جدول ۹. ماتریس دستیابی نهایی

قدرت نفوذ	C ₃	C ₂	C ₁	
C ₁	۱	۱	۱	
C ₂	۱	۱	۰	
C ₃	۱	۰	۰	
میزان وابستگی	۳	۲	۱	

گام چهارم: در این مرحله با توجه به توضیحات داده شده در بخش روش شناسی پژوهش، عوامل اصلی مؤثر بر جهش پارادایمی حماس از عملیات مذکور سطح بندی شده اند که در جدول شماره ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۱۰ سطح بندی عوامل اصلی مؤثر بر انجام عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ از سوی حماس

عوامل	ورودی	خروجی	مشترک	سطح
C ₁	C ₁	C ₁ , C ₂ , C ₃	C ₁	سطح ۳
C ₂	C ₁ , C ₂	C ₂ , C ₃	C ₂	سطح ۲
C ₃	C ₁ , C ₂ , C ₃	C ₃	C ₃	سطح ۱

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

گام پنجم: در این مرحله با توجه به سطوح عوامل و ماتریس دستیابی نهایی مدل ساختاری-تفسیری عوامل اصلی مؤثر بر تبیین جهش پارادایمی جنبش حماس از عملیات مزبور علیه مواضع رژیم صهیونیستی در شکل شماره ۱ ترسیم گردیده است.

شکل ۱. سطح بندی عوامل اصلی مؤثر بر انجام عملیات ۷ اکتبر از سوی جنبش حماس همچنین قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر کدام از عوامل در نمودار شماره ۲ ارائه شده است.

قدرت نفوذ	۷						
	۶		مستقل			پیوندی	
	۵						
	۴						
	۳	۱C					
	۲		۲C	خودمختار		وابسته	
	۱			۳C			
		۱	۲	۳	۴	۵	۶
میزان وابستگی							

نمودار ۲. قدرت نفوذ و میزان وابستگی عوامل اصلی مؤثر بر انجام عملیات ۷ اکتبر از سوی جنبش حماس

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۱۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

همانطور که مشخص است هر سه عامل اصلی مؤثر بر انجام عملیات ۱۷ اکتبر در ناحیه خودمختار قرار گرفته‌اند که قدرت نفوذ و میزان وابستگی پایینی دارند و تأثیرپذیری و نفوذپذیری کمی نسبت به هم خواهند داشت. عامل گذار از اقدامات پدافندی به آفندی به عنوان مبنای مدل قرار می‌گیرد در نتیجه جنبش حماس بایستی برای تقابلی‌های بعدی با رژیم صهیونیستی توجه ویژه‌ای به این عامل داشته باشند تا بتوانند تهدیدات و تجاوزات رژیم مذکور را به حداقل رسانده و یا پاسخ مناسبی بدان دهند.

۲-۳- مدل سازی ساختاری- تفسیری عوامل مؤثر بر انجام عملیات ۱۷ اکتبر ۲۰۲۳

گام اول: پس از شناسایی عوامل مؤثر بر انجام عملیات مذکور و جمع‌بندی محاسبه مد نظرات خبرگان، ماتریس خودتعاملی ساختاری (SSIM) مطابق جدول ۱۱ تشکیل گردید.

جدول ۱۱. ماتریس خودتعاملی ساختاری (SSIM) عوامل مؤثر بر انجام عملیات ۱۷ اکتبر ۲۰۲۳

تشکیل یک ارتش مدرن و منظم (C۶)	آسیب پذیری مواضع دفاعی رژیم صهیونیستی (C۵)	حملات پیشدستانه (C۴)	دستگیری، بازداشت و اسارت صهیونیست‌ها (C۳)	عملیات زمینی علیه صهیونیست‌ها و ورود به شهرک‌های صهیونیستی (C۲)	دستیابی حماس به تکنولوژی‌های مدرن‌تر (C۱)	
V	V	O	O	A		دستیابی حماس به تکنولوژی‌های مدرن‌تر
V	V	O	O		O	عملیات زمینی علیه صهیونیست‌ها و ورود به شهرک‌های صهیونیستی
V	V	V		O	O	دستگیری، بازداشت و اسارت صهیونیست‌ها
V	V		A	O	A	حملات پیشدستانه
V		A	A	A	A	آسیب پذیری مواضع دفاعی رژیم صهیونیستی
	A	A	A	A	A	تشکیل یک ارتش مدرن و منظم

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

گام دوم: تشکیل ماتریس دستیابی اولیه (RM): در جدول شماره ۱۲ با تبدیل ماتریس خودتعاملی ساختاری به صفر و یک، ماتریس دستیابی اولیه بدست می آید.

جدول ۱۲. ماتریس دستیابی اولیه (RM)

C _۶	C _۵	C _۴	C _۳	C _۲	C _۱	
۱	۱	۰	۰	۰	۱	C _۱
۱	۱	۰	۰	۱	۱	C _۲
۱	۱	۱	۱	۰	۰	C _۳
۱	۱	۱	۰	۰	۰	C _۴
۱	۱	۰	۰	۰	۰	C _۵
۱	۰	۰	۰	۰	۰	C _۶

گام سوم: تشکیل ماتریس نهایی: در این مرحله روابط تعدی در ماتریس اولیه و بررسی شده و ماتریس اصلاح شده با قدرتنفوذ و میزان وابستگی هر عامل بدست می آید.

جدول ۱۳. ماتریس دستیابی نهایی

قدرت نفوذ	C _۶	C _۵	C _۴	C _۳	C _۲	C _۱	
۵	۱	۱	۰	۰	۰	۱	C _۱
۶	۱	۱	۰	۰	۱	۱	C _۲
۶	۱	۱	۱	۱	۰	۰	C _۳
۵	۱	۱	۱	۰	۰	۰	C _۴
۴	۱	۱	۰	۰	۰	۰	C _۵
۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	C _۶
	۶	۵	۲	۱	۱	۲	میزان وابستگی

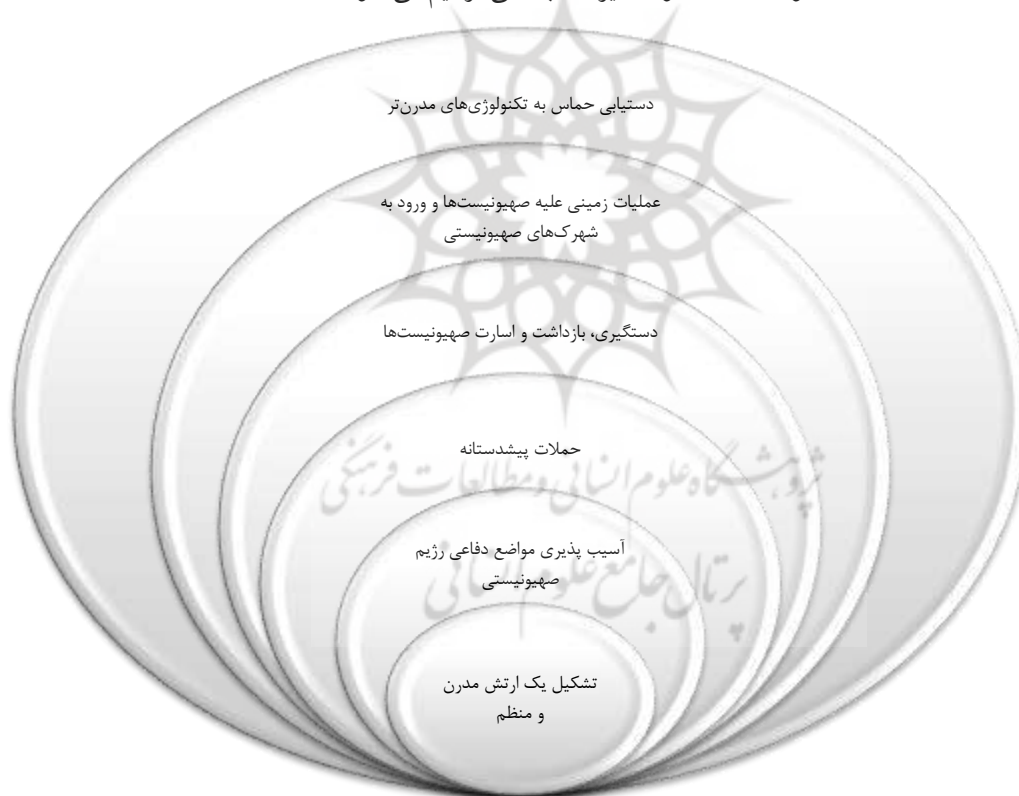
گام چهارم: سطح بندی عوامل مؤثر بر گذار از اقدامات پدافندی به آفندی: در این مرحله با استخراج ورودی و خروجی سطوح هر عامل در جدول شماره ۱۴ تعیین می شود.

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

جدول ۱۴. سطح بندی عوامل مؤثر بر گذار از اقدامات پدافندی به آفندی

عوامل	ورودی	خروجی	مشترک	سطح
۱C	۲, C۱C	۴, C۳, C۱C	۱C	۵
۲C	۲C	۶C۵, C۴, C۳, C۲, C۱C	۲C	۴
۳C	۳C	۳, C۲C	۳C	۶
۴C	۴, C۳C	۴, C۲, C۱C	۴C	۱
۵C	۵, C۴, C۳, C۲, C۱C	۵C	۵C	۳
۶C	۶, C۵, C۴, C۳, C۲, C۱C	۶C	۶C	۲

گام پنجم: ترسیم شبکه تعاملات و نمودار تأثیر پذیری و تأثیر گذاری: پس از استخراج سطوح، مدل ساختاری ISM و نمودار قدرت نفوذ و میزان وابستگی ترسیم می شوند.

شکل ۳- سطح بندی عوامل مؤثر بر گذار از اقدامات پدافندی به آفندی

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

همچنین قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر کدام از عوامل در نمودار شماره ۳ ارائه شده است.

قدرت نفوذ	۷						
	۶		مستقل			پیوندی	
	۵						
	۴						
	۳	۱C					
	۲		۲C	خودمختار		وابسته	
	۱			۳C			
		۱	۲	۳	۴	۵	۶
میزان وابستگی							

نمودار ۳. قدرت نفوذ و میزان وابستگی عوامل مؤثر بر گذار از اقدامات پدافندی به آفندی

با توجه به سطح بندی عوامل مؤثر بر گذار از اقدامات پدافندی به آفندی، دستیابی حماس به تکنولوژی های مدرن تر به عنوان تأثیرگذارترین و آسیب پذیری مواضع دفاعی رژیم صهیونیستی، به عنوان تأثیرپذیرترین عامل می باشد. همچنین با توجه به تجزیه و تحلیل میک میک عوامل دستگیری، حملات پیش دستانه و بازداشت و اسارت صهیونیست ها در ناحیه مستقل قرار گرفته اند که دارای بیشترین نفوذپذیری و کمترین میزان وابستگی، عوامل کلیدی می باشند. عوامل عملیات زمینی علیه صهیونیست ها و ورود به شهرک های صهیونیستی و تشکیل یک ارتش مدرن و منظم در ناحیه وابسته قرار گرفته اند که دارای کمترین قدرت نفوذپذیری و بیشترین میزان وابستگی می باشند.

۳-۳- مدل سازی ساختاری- تفسیری عوامل مؤثر بر واکنش به توافق نامه آبراهام

گام اول: پس از شناسایی عوامل مؤثر بر واکنش به توافق نامه آبراهام و جمع بندی مد نظرات خبرگان ماتریس خودتعاملی ساختاری مطابق جدول شماره ۱۵ تشکیل گردید.

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

جدول ۱۵. ماتریس خودتعاملی ساختاری (SSIM)

از سرگیری روابط برخی اعراب و صهیونیست‌ها	تشدید جنایات جنگی صهیونیست‌ها	نفی هرگونه سازش	شکستن حصار مرزی غزه	تهییج و ترغیب همه کشورهای اسلامی	وحدت شیعه و سنی در مسئله قدس	
A	A	A	V	V		وحدت شیعه و سنی در مسئله قدس (C۱)
A	A	V	V		A	تهییج و ترغیب همه کشورهای اسلامی (C۲)
A	V	V		A	A	شکستن حصار مرزی غزه (C۳)
A	V		V	V	V	نفی هرگونه سازش (C۴)
V		V	A	V	A	تشدید جنایات جنگی صهیونیست‌ها
	V	A	A	A	V	از سرگیری روابط برخی اعراب و صهیونیست‌ها

گام دوم: تشکیل ماتریس دستیابی اولیه (RM): با تبدیل ماتریس خودتعاملی ساختاری به صفر

و یک ماتریس دستیابی اولیه مطابق جدول شماره ۱۶ بدست آمده است.

جدول ۱۶. ماتریس دستیابی اولیه (RM)

C۶	C۵	C۴	C۳	C۲	C۱	
۰	۱	۱	۱	۱	۱	C۱
۱	۰	۱	۱	۱	۰	C۲
۱	۱	۱	۱	۰	۰	C۳
۱	۱	۱	۱	۱	۱	C۴

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

۰	۱	۱	۱	۰	۱	C۵
۱	۰	۰	۱	۱	۰	C۶

گام سوم: تشکیل ماتریس نهایی: در این مرحله روابط ثانویه و اصلاح ماتریس دستیابی، ماتریس نهایی به دست آمده و در جدول شماره ۱۶ ارائه شده است.

جدول ۱۶. ماتریس دستیابی نهایی

قدرت - نفوذ	C۶	C۵	C۴	C۳	C۲	C۱	
۳	۰	۰	۱	۱	۱	۱	C۱
۲	۰	۱	۰	۱	۱	۰	C۲
۱	۰	۱	۱	۱	۰	۰	C۳
۴	۱	۱	۱	۱	۱	۱	C۴
۶	۱	۱	۱	۰	۱	۰	C۵
۵	۱	۰	۰	۱	۰	۱	C۶
	۱	۵	۶	۴	۳	۲	میزان وابستگی

گام چهارم: سطح بندی عوامل مؤثر بر واکنش به توافق نامه آبراهام: در این مرحله با استخراج ورودی و خروجی سطوح هر عامل در جدول شماره ۱۷ ارائه شده است.

جدول ۱۷. سطح بندی عوامل مؤثر بر واکنش به توافق نامه آبراهام

سطح	اشتراک	خروجی	ورودی	عوامل
سطح ۳	۱C	۳, C۲, C۱C	۴, C۱C	۱C
سطح ۲	۲C	۳, C۲C	۴, C۲, C۱C	۲C
سطح ۱	۳C	۳C	۴, C۳, C۲, C۱C	۳C
سطح ۴	۴C	۴, C۳, C۲, C۱C	۴C	۴C
سطح ۶	۵C	۵, C۴, C۳, C۲, C۱C	۵C	۵C
سطح ۵	۶C	۴, C۳, C۲, C۱C ۶, C۵C	۶C	۶C

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

گام پنجم: ترسیم شبکه تعاملات و نمودار تأثیرپذیری و تأثیرگذاری: در این مرحله با توجه به سطوح عوامل و ماتریس دستیابی نهایی مدل ساختاری- تفسیری عوامل مؤثر بر واکنش به توافق نامه آبراهام در شکل شماره ۳ ترسیم گردیده است. قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر کدام از عوامل در نمودار شماره ۴ ارائه شده است.

میزان وابستگی	۶		مستقل				پیوندی
	۵						
	۴	C ۴					
	۳		C ۱				
	۲		خودمختار	C ۲			وابسته
	۱				C ۳		
			۱	۲	۳	۴	۵
میزان وابستگی							

شکل ۳. سطح بندی عوامل مؤثر بر واکنش به توافق نامه آبراهام

با توجه به نمودار میک مک عوامل وحدت شیعه و سنی در مسئله قدس و نفی هرگونه سازش در ناحیه خودمختار قرار گرفته اند که که قدرت نفوذ و میزان وابستگی پایینی دارند و تأثیرپذیری و نفوذپذیری کمی نسبت بهم خواهند داشت. همچنین عوامل تشدید جنایات جنگی صهیونیست ها و شکستن حصار مرزی غزه متغیرهای تنظیمی می باشند و با تغییر سایر عوامل نوع آنها تغییر خواهد کرد.

۳-۴- مدل سازی ساختاری- تفسیری عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت

گام اول: بعد از شناسایی عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت و جمع بندی و محاسبه مد نظرات ماتریس خودتعاملی ساختاری (SSIM) مطابق جدول شماره ۱۸ تشکیل گردید.

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

جدول ۱۸. ماتریس خودتعاملی ساختاری (SSIM) عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت

افزایش قدرت بازدارندگی حماس (C۱)	واداری صهیونیست‌ها به مبادله اسرا (C۲)	غافلگیری سازمان اطلاعاتی موساد (C۳)	
	A	A	افزایش قدرت بازدارندگی حماس (C۱)
V		A	واداری صهیونیست‌ها به مبادله اسرا (C۲)
V	V		غافلگیری سازمان اطلاعاتی موساد (C۳)

گام دوم: در جدول شماره ۱۹ با تبدیل ماتریس خودتعاملی ساختاری به صفر و یک، ماتریس دستیابی اولیه بدست می‌آید.

جدول ۱۹. ماتریس دستیابی اولیه (RM)

۳C	۲C	۱C	
۰	۰	۱	۱C
۰	۱	۱	۲C
۱	۱	۱	۳C

گام سوم: در این مرحله روابط تعدی در ماتریس اولیه و بررسی شده و ماتریس اصلاح شده با قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر عامل بدست می‌آید.

جدول ۲۰. ماتریس دستیابی نهایی

قدرت نفوذ	۳C	۲C	C۱	
۱	۰	۰	۱	۱C
۲	۰	۱	۱	۲C
۳	۱	۱	۱	۳C
	۱	۲	۳	میزان وابستگی

گام چهارم: در این مرحله با استخراج ورودی و خروجی، سطح بندی عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت در جدول شماره ۲۱ ارائه شده است.

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

جدول ۲۱. سطح‌بندی عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت

عوامل	ورودی	خروجی	اشتراک	سطح
۱C	۳, C۲, C۱C	۱C	۱C	۱
۲C	۳, C۲C	۲, C۱C	۲C	۲
۳C	۳C	۳, C۲, C۱C	۳C	۳

گام پنجم: پس از استخراج سطوح، مدل ساختاری عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت و نمودار قدرت نفوذ و میزان وابستگی ترسیم شده است.

شکل ۴. سطح‌بندی عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت

نشریه علمی بحران پژوهی جهان اسلام

همچنین نمودار قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر عامل در نمودار شماره ۵ ارائه شده است.

قدرت نفوذ:	۷						
	۶		مستقل			پیوندی	
	۵						
	۴						
	۳	۳C					
	۲		۲C	خودمختار		وابسته	
	۱			۱C			
		۱	۲	۳	۴	۵	۶

میزان وابستگی

نمودار ۵. قدرت نفوذ و میزان وابستگی عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت

با توجه به نمودار شماره ۴ و سطح‌بندی عوامل مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت افزایش قدرت بازدارندگی حماس و غافلگیری سازمان اطلاعاتی موساد بیشترین تأثیرگذاری و واداری صهیونیست‌ها به مبادله اسرا نفوذپذیرترین عامل می‌باشد. در نمودار تجزیه و تحلیل میک‌مک هر سه عامل مؤثر بر خطرپذیری در ناحیه خودمختار قرار گرفته‌اند که دارای کمترین میزان نفوذ و وابستگی و مجزا از یکدیگر می‌باشند، همچنین ارتباط کمی با یکدیگر دارند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

منزعه فلسطینیان و صهیونیست‌ها در گذر تاریخ به دو موضوع اصلی مرتبط بوده است. نخست؛ تلاش صهیونیست‌ها برای تشکیل یک دولت واحد یهودی و دوم؛ برنامه‌ریزی برای تحقق وعده‌ها و آرمان‌های یهود طبق کتب عهد عتیق. در این میان، فلسطینیان و سایر مسلمین، به سبب وجود بیت المقدس و مسجد الاقصی، نخستین قبله مسلمین، احترام بسیار زیادی برای این سرزمین قائل بوده و همواره صهیونیست‌ها را در مقام یک دولت غاصب پنداشته و بارها به تهدید و جنگ علیه آن مبادرت نمودند. صهیونیست‌ها برای تثبیت رژیم نوظهور و تضمین بقای خود به دو راهبرد کلان متوسل گردیدند. در ابتدا به ائتلافی عمیق با قدرت‌های بین‌المللی همچون بریتانیا و ایالات متحده

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

مبادرت نموده و در ادامه خود را مجهز به انواع تسلیحات نظامی و دفاعی نمودند. با تشدید منازعات مسلمان و صهیونیست‌ها، این رژیم به سبب برخورداری از یک ژئوپلیتیک بسیار شکننده و محصور بودن در میان جوامع اسلامی، (به نحوی که تنها از سوریه می‌توان در کمتر از سه دقیقه سرزمین‌های اشغالی را با موشک مورد هدف قرار داد) خود را مجهز به تسلیحات اتمی نمود. این دولت در ادامه هیچگونه تعهدی به قطعنامه‌های سازمان ملل متحد در خصوص نقض قوانین حقوق بشری در سرزمین‌های اشغالی از خود نشان نداده و در خلال چندین دوره زمانی به بمباران مناطق فلسطینی و قتل هزاران کودک اقدام نمود. از سویی دیگر، اقدامات صهیونیست‌ها به ایجاد شبه نظامیانی که با تمسک به جنگ‌های چریکی به مبارزه با آنان پرداخت، منجر گردید. جنبش‌هایی همچون حماس و جهاد اسلامی و... که در گذر زمان به اقدامات تدافعی مبادرت می‌نمودند. در ابتدا، به نظر نمی‌رسید، دامنه تهدیدات این گروه‌های شبه نظامی برای صهیونیست‌ها عمیق باشد، خصوصاً برخورداری این رژیم از سامانه‌های تدافعی قدرتمند همچون گنبد آهنین و ضعف ساختاری و لجستیکی گروه‌های مبارز فلسطینی، تهدیدات آنان را برای صهیونیست‌ها ناچیز نشان می‌داد. اما با تعمیق روابط سیاسی-اقتصادی-نظامی گروه‌های مبارز فلسطینی با جبهه مقاومت شیعیان، مقاومت و مبارزه فلسطینیان را از حالت جنگ نامنظم و پراکنده، به یک جنبش تمام عیار با برخورداری از تسلیحات پیشرفته نظامی، سازمانی و اطلاعاتی مبدل نمود. به همین سبب، سران رژیم صهیونیستی به زعم خود، جبهه مقاومت به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران و حزب الله لبنان را اصلی‌ترین عامل حملات جنبش‌های فلسطینی می‌پندارند. با قوام روزافزون جنبش‌های فلسطینی، برای نخستین بار در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ میلادی (مهرماه ۱۴۰۲)، جنبش حماس در اقدامی آفندی، در عملیاتی با عنوان «طوفان الاقصی» یا عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ به مواضع صهیونیست‌ها حمله برده و ضمن ورود به شهرک‌های صهیونیستی، تعداد زیادی از آنان را به هلاکت و تعداد کثیر دیگری را به اسارت گرفتند که این موضوع در بسیاری از وجوه خود در تاریخ مبارزات فلسطینیان علیه صهیونیست‌ها دارای شگفتی و نوآوری بوده است.

به همین سبب، در این مقاله نویسندگان، به تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ پرداختند. در این راستا و جهت شناسایی، انتخاب و سطح‌بندی عوامل مؤثر بر جهش پارادایمی جنبش حماس در انجام عملیات مذکور، از الگوی تفسیری ساختاری استفاده گردید. با

توجه به یافته‌های پژوهش از بین ۱۷ عامل شناسایی شده، ۱۵ عامل از طریق روش دلفی فازی غربال گردیده و با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی عوامل مؤثر بر انجام عملیات مزبور از سوی فلسطینیان در قالب ۳ عامل مفهوم سازی شدند که عبارتند از: گذار از اقدامات پدافندی به آفندی، واکنش به توافق‌نامه آبراهام و تغییر پارادایم مقاومت. عوامل فرعی مؤثر بر گذار از اقدامات پدافندی به آفندی عبارتند از: دستیابی حماس به تکنولوژی‌های مدرن‌تر، عملیات زمینی علیه صهیونیست‌ها و ورود به شهرک‌های صهیونیستی، دستگیری، بازداشت و اسارت صهیونیست‌ها، حملات پیشدستانه، آسیب پذیری مواضع دفاعی رژیم صهیونیستی و تشکیل یک ارتش مدرن و منظم. عوامل فرعی مؤثر بر واکنش به توافق‌نامه آبراهام عبارتند از: وحدت شیعه و سنی در مسئله قدس، هشدار به اعراب مرتجع، شکستن حصار مرزی غزه، نفی هرگونه سازش، تشدید جنایات جنگی صهیونیست‌ها و از سرگیری روابط برخی اعراب و صهیونیست‌ها. همچنین، یافته‌های پژوهش نشان داد عوامل فرعی مؤثر بر تغییر پارادایم مقاومت شامل: افزایش قدرت بازدارندگی حماس، غافلگیری سازمان اطلاعاتی موساد و اداری صهیونیست‌ها به مبادله اسرا می‌باشند. همانگونه که در فوق تبیین گردید، نویسندگان در راستای سطح‌بندی عوامل مؤثر بر انجام عملیات مذکور از سوی جنبش حماس علیه رژیم صهیونیستی و تعیین اولویت و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری از مدل سازی ساختاری-تفسیری استفاده نمودند که با توجه به نتایج، در سطح اول گذار از اقدامات پدافندی به آفندی قرار می‌گیرد، در سطح دوم و واکنش به توافق‌نامه آبراهام و در سطح سوم نیز تغییر پارادایم مقاومت قرار می‌گیرند که هر چه از سطح سوم به سطح اول نزدیک می‌شویم از شدت تأثیرگذاری کاسته و به شدت تأثیرپذیری افزوده می‌شود.

در سطح بندی عوامل گذار از اقدامات پدافندی به آفندی، شاخص دستیابی حماس به تکنولوژی‌های مدرن‌تر در سطح اول و شاخص تشکیل یک ارتش مدرن و منظم در پایین‌ترین سطح یعنی سطح ششم قرار گرفت. در سطح بندی عوامل واکنش به توافق‌نامه آبراهام، وحدت شیعه و سنی در مسئله قدس در سطح اول و شاخص از سرگیری روابط برخی اعراب و صهیونیست‌ها در سطح آخر یعنی سطح ششم قرار گرفت. در سطح بندی عوامل تغییر پارادایم مقاومت، عامل افزایش قدرت بازدارندگی حماس در سطح اول و عامل واداری صهیونیست‌ها به مبادله اسرا در سطح سوم قرار گرفت. یافته‌های این مقاله هم‌راستا و همسو با یافته‌های پژوهش حسن و بلبله (۲۰۲۳)، زانوتی

تحلیل جهش پارادایمی جنبش حماس در عملیات ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (تغییر رویکرد پدافندی به آفندی)

و همکاران (۲۰۲۳)، خالیدی (۲۰۲۱) و زبردست (۱۳۹۷) بوده است ولی همسویی چندانی با یافته‌های پژوهش‌های مارک (۲۰۲۳)، موسوی و همکاران (۱۴۰۰)، فوزی و بخشی (۱۳۹۵) و موسوی و همکاران (۱۴۰۰) نداشته است.

در نهایت با دقت به این نکته در دفاع پیشدستانه حماس از خود، باید توجه داشت که اشتراک تحولات و قیام‌های منطقه‌ای و تأثیر جدی آن بر معادلات، متغیرها و محورهای قدرت‌های منطقه‌ای یکی از شروط لازم ماندگاری نتایج مثبت استراتژی تهاجمی فعلی است. اگر مجموعه قدرت‌های منطقه‌ای خاورمیانه را در سه محور خلاصه کنیم، ایران، سوریه، حزب ا... لبنان و تا حدی عراق در محور مقاومت و در مقابل عربستان، قطر، ترکیه، مصر، اردن، امارات و کویت در محور محافظه‌کاران قرار می‌گیرند. رژیم صهیونیستی نیز محور سوم را تشکیل می‌دهد. مجموعه اقدامات و فعل و انفعالات منطقه‌ای، طوری ترسیم شده است که میان دو محور اول و دوم بازی جمع‌جبری صفر (بازی برد و باخت) حاکم است و هرگونه آسیب و هزینه به هر یک از دو محور مذکور به نفع محور سوم یعنی رژیم اشغالگر قدس است. بنابراین اتحاد محورهای کشورهای اسلامی در جهت حمایت از جنبش حماس یکی از شروط لازم ماندگاری پیروزی است.

منابع و مآخذ

اور، تمرا. (۱۴۰۱). *منازعه فلسطین و اسرائیل*. ترجمه پریسا صیادی، تهران: ققنوس.
پترسون، کلاپو. (۱۴۰۱). *دیپلماسی پنهان اسرائیل*. ترجمه مصطفی ملکی، تهران: جوینده.
چانگ، ماتیا. (۱۳۹۸). *آینده روی دور تند؛ فروپاشی امپراتوری صهیونیستی انگلیسی-آمریکایی*. ترجمه محمد عرب‌زاده، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
داغر، ربیع. (۱۳۹۱). *اسرائیل و درگیری دائمی*. ترجمه فاطمه کاظمی، تهران: ساقی.
دوک، دیوید. (۱۳۹۸). *برتری طلبی یهود*. ترجمه مصطفی حسامی، تهران: امیرکبیر.
زبردست، میلاد. (۱۳۹۷). *سیاست خارجی و امنیتی اسرائیل در قبال محور مقاومت*. پژوهش ملل، ۹(۳۵)، ۱۰۵-۱۲۴.

زند، شلومو. (۱۳۹۸). *چگونه سرزمین اسرائیل اختراع شد؟*. ترجمه بهروز عارفی، تهران: دیبا.
فوزی، یحیی و بخشی، عباسعلی. (۱۳۹۵). *وجوه اشتراک و افتراق اندیشه سیاسی جنبش حماس با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران*. *اندیشه سیاسی در اسلام*، ۲(۷)، ۹۹-۱۲۵.

گات، آزر. (۱۳۹۹). *علل جنگ و گسترش صلح*. ترجمه محمدعلی قاسمی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

مرسی، صالح. (۱۴۰۱). *سکوی پنهان*. ترجمه مهدی نورانی، تهران: کاظمی.

مسعود نیا، حسین و قربانی تازه کندی، سعید. (۱۳۹۵). تأثیر جمهوری اسلامی ایران بر شکل‌گیری گروه جهاد اسلامی در فلسطین. *علوم سیاسی*، ۱۲(۳۷)، ۹۷-۱۱۹.

موسوی، سید صالح؛ عیوضی، محمدرحیم و محمد اشرفی، سعید. (۱۴۰۰). بررسی مقایسه‌ای گروه‌های مقاومت حشدالشعبی عراق و حماس فلسطین. *مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام*، ۳(۹)، ۱۴۰-۱۶۵.

موسوی، سید فضل‌الله و لهراسبی، امیر. (۱۴۰۰). مبانی حقوقی محارست از توانمندی دفاعی حماس در جنگ مسلحانه با رژیم صهیونیستی. *مدیریت و پژوهش‌های دفاعی*، ۲۰(۹۳)، ۳۱-۵۳.

واعظی، حسن. (۱۳۹۶). *نبرد نابرابر؛ روند ظهور و سقوط رژیم صهیونیستی*. تهران: سروش.

Abahre, J., Al-Rimmawi, H., & Khlaif, Z. (2023). Impact of political instability on 1948-Palestinian shoppers' satisfaction: Palestinian tourist destination as a case study. *Journal of Heliyon*, 9(6), 231-250.

Alqaisiya, W. (2023). Beyond the contours of Zionist sovereignty: Decolonisation in Palestine's Unity Intifada. *Journal of Political Geography*, (103), 593-612.

Debnath, B., Bari, M., & Karmaker, C. (2023). An integrated Best–Worst Method and Interpretive Structural Modeling approach for assessing the barriers to circular economy implementation. *Decision Analytics Journal*, (7), 1028-1043.

Fret, S. (2022). *Iran - Israel: Israel Is Facing A War Of The Elimination By The Islamic Republic of Iran*. NewYork: Independently

Hasan, D., & Bleibleh, S. (2023). The everyday art of resistance: Interpreting "resistancescapes" against urban violence in Palestine. *Journal of Political Geography*, (101), 276-292.

Hasteer, N., Sindhwani, R., & Singh, L. (2023). A fuzzy Interpretive Structural Modeling approach for implementing IoT and achieving the United Nations Sustainable Development Goals. *Decision Analytics Journal*, (8), 188-201.

Joshi, M., Umredkar, S., & Das, S. (2023). Application of interpretive structural modeling in user interface design. *Journal of Materiatoday Proceedings*, 72(3), 698-705.

Juaidi, A., Anayah, F., & Jeguirim, M. (2022). An overview of renewable energy strategies and policies in Palestine: Strengths and challenges. *Journal of Energy for Sustainable Development*, (68), 258-272.

Khalidi, R. (2021). *Hundred Years' War on Palestine*. NewYork: Picador Paper.

Mark, G. (2023). *GAZA in flames: The inside story of the Israel Palestine conflict*. London: SAGE.

- Mahamid, F., Berte, D., & Bdier, D. (2023). Racism, parenting styles and mental health in Palestine. *Journal of Social Sciences & Humanities Open*, 7(1), 117-135.
- Razia, A., Omarya, M., Razia, B., Awwad, B., & Ruzieh, A. (2023). Examining how unemployment, inflation and their related aspects affected economic growth in Palestine: The period from 1991 to 2020. *Journal of Heliyon*, 9(11), 152-169.
- Zanotti, J., Sharp, J., & Blanchard, C. (2023). *Israel and Hamas October 2023 Conflict: Frequently Asked Questions (FAQs)*. Washington D.C: Congressional Research Service.

